

Covid-19 Pandemisinde Göçmenlerin Ruh Sağlığı: Sistemik Derleme

Mental Health of Migrants in Covid-19 Pandemic: Systematic Review

✉ Tuğçe Uçgun¹, ✉ Ebru Akgün Çıtak¹

¹Başkent Üniversitesi, Ankara

ÖZ

Covid-19 pandemisi hem süreç olarak hem de getirdiği kısıtlamalar dolayısıyla bireylerin ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Özellikle incinebilir gruplardan biri olan göçmenler hem göçün kendisinin getirdiği güçlükler hem de Covid-19'a uygun olmayan yaşam koşulları nedeniyle pandemiden daha da olumsuz etkilenmiştir. Tüm bu olumsuzluklar göçmenlerin psikososyal sorunlar yaşamalarına neden olmuş ve ruh sağlığı yönünden bir tehdit oluşturmuştur. Literatürde göçmenlerin yaşadıkları psikososyal sorunları ve ruh sağlıklarını ele alan sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmanın amacı, Covid-19 pandemisinde göçmenlerin yaşadığı psikososyal sorunların ve ruh sağlıklarının değerlendirilmesine yönelik çalışmaların gözden geçirilmesi ve bu çalışmalardan elde edilen sonuçların sistematik bir şekilde incelenmesidir. Konu ile ilgili "PubMed", "Web of Science", "Scopus" "GoogleScholar" ve "ScienceDirect" elektronik veri tabanları taranmıştır. Tarama yapılırken her bir veri tabanı için de anahtar kelime ve kombinasyonları olarak "göçmen, psikososyal sorun, Covid-19 pandemisi, migrants, migrant workers, Covid-19 pandemic, mental health issues, psychosocial issues" kullanılmıştır. Dahil edilme kriterlerine uyan 17 çalışma incelenmiştir. Çalışmaların örneklem sayıları 10 ile 28.853 arasında değişmektedir. Elde edilen veriler sonucunda Covid-19 pandemisinde göçmenlerin en sık yaşadığı psikososyal sorunlar depresyon, anksiyete, distres, umutsuzluk, sosyoekonomik düzeyde azalma, sosyal izolasyon olarak belirlenmiştir. Çalışma sonucunda göçmenlerin Covid-19 pandemisinde yaşadıkları birçok sorunun ruh sağlıklarını olumsuz etkilediği bulunmuştur. Bu çalışmadan elde edilen kanıtların Covid-19 pandemisinde göçmenlerin psikososyal açıdan değerlendirilmesi için literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Göçmen, Covid-19, ruh sağlığı, psikososyal sorun

ABSTRACT

The Covid-19 pandemic has negatively affected the mental health of individuals due to both the process and the restrictions it imposes. Migrants, especially one of the vulnerable groups, have been adversely affected by the pandemic due to both the difficulties brought by the migration itself and the living conditions unsuitable for Covid-19. All these negative situations caused the migrants to experience psychosocial problems and created a threat in terms of mental health. A limited number of studies have been found in the literature on the psychosocial problems and mental health of migrants. The aim of this study is to review the studies on the evaluation of psychosocial problems and mental health of immigrants during the Covid-19 pandemic and to systematically examine the results of these studies. Systematic searches were conducted in "PubMed", "Web of Science", "ScienceDirect" and "Scopus" database with using to 'migrants, migrant workers, Covid-19 pandemic, mental health, psychosocial issues' keywords and combinations. Seventeen studies were included in the systematic review. The sample size of the studies varies between 10 and 28.853. As a result of the data, it was determined that the most common psychosocial problems of migrants in the Covid-19 pandemic are depression, anxiety, distress, hopelessness, decrease in socioeconomic level, and social isolation. As a result of the study, it was found that many psychosocial problems that migrants experienced during the Covid-19 pandemic negatively affected their mental health. The evidence determined in this study may guide the psychosocial evaluation of migrants in Covid-19 pandemic.

Keywords: Migrants, Covid-19, mental health, psychosocial issues

Giriş

Sosyolojik bir olgu olan göç kavramının tarihte önemli izleri bulunmaktadır. Geçmişten günümüze kuraklık gibi coğrafi, işgal ve savaş gibi siyasal; iyi yaşam koşullarına sahip olma gibi nedenlerin göç üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır (Görmez ve ark. 2017). Uluslararası Göç Örgütünün Göç Terimleri Sözlüğünde göç; 'uluslararası bir sınırı geçerek ya da bir devlet içerisinde yer değiştirmek, nedeni, süresi ve yapısı ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri' şeklinde tanımlanmıştır (Perruchoud ve Redpath Cross 2011). Özetle göç

kavramı, ulus devletlerin oluşması ve devletlerin sınırlarının belirlenmesi sonucu ortaya çıkmış ve günümüzde de geniş kitleleri etkilemeye devam etmektedir (Görmez ve ark. 2017).

Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM) 2022 raporuna göre 2020 yılında 89,4 milyon kişi zorunlu olarak göç etmek durumunda kalmıştır. Bu rapora göre bu kişilerin 26,4 milyonu mülteci, 4,1 milyonu ise sığınmacıdır. Birleşmiş Milletler Mülteci Ajansının (UNHCR) 2020 verilerine göre Türkiye dünyadaki 3,7 milyon kişiyle en fazla Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumundadır (UNHCR 2020a). Türkiye bulunduğu konum nedeniyle tarih boyunca birçok uluslararası göç olayına tanıklık etmiştir. Özellikle son zamanlarda Ortadoğu'da yaşanan olaylar sonucunda Türkiye'ye yönelik göç trafiğinde artış gözlenmektedir. Türkiye'de ağırlıklı olarak Suriye, Afgan ve Iraklı mültecilerde bulunmaktadır (UNHCR 2020b).

Literatür incelendiğinde mülteci, göçmen ve sığınmacı gibi farklı kavramlarla karşılaşılmaktadır. 'Göçmen; ülkesini genellikle ekonomik nedenler başta olmak üzere kendi isteğiyle başka bir ülkeye yasal yollardan giriş yapan ve o ülkede yaşayan insanlar' olarak tanımlanmaktadır. 'Mülteci; herhangi bir nedenden kaynaklı mal ve can güvenliği tehlikede olma, haksızlığa uğrama korkusu ve yaşadığı ülkenin korumasından yararlanamama gibi nedenler sonucunda ülkesine dönmek istemeyen insanlar' olarak ifade edilmektedir. 'Sığınmacı ise mülteci olduğu iddiası sonucunda başka bir ülkeye sığınmış fakat henüz mülteci olma konusunda yetkili mercilerce karar verilememiş kimseler' şeklinde açıklanmıştır (Akpınar 2017).

Göç olayı ülkesini terk etmek zorunda kalan mülteciler ve göçmenler için psikososyal olarak travmatik ve zorlayıcı bir yaşam olayı olup sosyal bir krizdir. Göç süreci, çeşitli olayları ve belirli aşamaları içeren karmaşık ve uzun bir süreçtir. Göç öncesi hazırlık eksikliği, yeni çevreye uyum zorlukları, yeni yaşamın farklılığı, dil engeli, kültürel farklılıklar ve olumsuz deneyimler göçmenlere bu süreçte göçmenlerin uyum sağlamasını güçleştirmektedir. Göç süreci, birçok stresörü içermektedir. Yaşanılan ortamların sağlıksız oluşu, işsizlik, düşük gelir, sigortasız çalışma, beslenme yetersizlikleri, dil engelleri, hizmet alabileceği kurumları bilememe, sosyal destek azlığı, toplumdaki diğer bireylerin göçmenlere karşı olumsuz önyargıları ve davranışları, damgalanma gibi durumlar strese neden olabilmektedir (Coutts ve ark. 2013; Steel ve ark. 2009, Miller ve Rasmussen 2010, Alpak ve ark. 2015, Slewa-Younan ve ark. 2015, Hollander ve ark. 2016, Mewes ve ark. 2017, Satinsky ve ark. 2019). Yaşanılan tüm bu stresler ve göç sürecinde yaşanan travmalar göçmenlerin ruh sağlığının olumsuz etkilemesinde önemli role sahiptir (Miller ve Rasmussen 2017, Satinsky ve ark. 2019). Yapılan araştırmalar incelendiğinde göçün psikolojik etkileri aşağıdaki gibidir;

- Korku ve kaygı: Kişinin ve ailesinin yeni yaşam ortamlarına uyum ve gelecek hakkındaki korkuları kaygı yaşamalarına neden olmaktadır. Kişiler temkinli olma zorunluluğu nedeniyle yeni yerleşim yerine ve insanlara karşı güvensizlik yaşamaktadır (Koydemir ve Schütz 2014). Bu durum kişilerin daha fazla kaygı yaşamalarına neden olmaktadır.
- Uyum sorunu: Kişiler kültürel ve dil farklılıkları nedeniyle uyum sorunu yaşayabilmektedir. (Salı ve ark. 2012). Kişiler yeni topluma uyum sağlamak için bazen kendi değer yargıları ile çatışabilmektedir. Bu durum kişilerin iç dünyası ve aile yaşamında psikolojik duygu çatışmalarına, kişilik ve kimlik sorunu yaşamalarına neden olabilmektedir (Salı ve ark. 2012, Ünal 2014).
- Aitlik sorunu: Kişilerin aitlik ihtiyacı bir yere ait olma duygusunda da kendini göstermektedir. Göçmenler ait olduğu toplum ve onun verdiği güvenden uzaktadır. Ait olma gereksinimleri karşılanamamaktadır (Paksoy ve Karadeniz 2016). Bu durum göçmenlerin yabancılaşma ve boşluk duygusu yaşamalarına neden olmaktadır.

Yaşanılan tüm bu psikolojik zorlanmalar sonucunda göçmenlerde daha fazla oranda depresyon, psikotik bozukluk, anksiyete bozuklukları ve travma sonrası stres bozukluğu gibi ruhsal bozukluklar görüldüğü bildirilmiştir (Lindert ve ark. 2009, Steel ve ark. 2009, Miller ve Rasmussen 2010, Alpak ve ark. 2015, Slewa-Younan ve ark. 2015, Hollander ve ark. 2017, Ilić ve ark. 2017, Satinsky ve ark. 2019, Byrow ve ark. 2020). Göç sonrasındaki dönemde bir uyum süreci yaşayan göçmenler, Covid-19 pandemisinin ortaya çıkmasıyla birlikte gerek maddi gerekse psikososyal açıdan zorluklar yaşamışlar ve en zayıf ve korunmasız incinebilir grubu oluşturmuşlardır (Karabulut ve Aker 2020). Toplumsal alanlarda daha az görünebilir olma, sağlık hizmetlerine, tedavi ve önleme hizmetlerine ulaşmada zorluk yaşama, toplum içerisinde koronavirüsün yayılımıyla ilgili olarak suçlanma gibi nedenlerle Covid-19 pandemisinin en fazla olumsuz sonuçlarla karşılaşan incinebilir grup olarak kabul edilmektedir (Broid, 2020; Guadagno 2020).

Covid-19; ilk defa 2019 Aralık tarihinde Çin'in Wuhan kentinde tespit edilmiş ve ilerleyen süreçte küresel bir salgın haline gelmiştir (Clerkin ve ark. 2020, Velevan ve Meyer 2020, WHO 2020a). Covid-19 vakalarında artış görülmesi sonucunda Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından Covid-19 salgını pandemi olarak ilan edilmiştir (WHO 2020b). Ülkemizde ise ilk Covid-19 vakasının görülmesiyle birlikte Mart 2020

tarihinde Sağlık Bakanlığı tarafından çeşitli kısıtlamalar uygulanmaya başlanmıştır (Sağlık Bakanlığı 2020). Coronavirüsün bulaşını engellemek için sosyal mesafeye uyma, maske kullanma, el hijyeni, yüzeylerin dezenfektanı gibi önlemlere uyma göçmen ve mülteciler için oldukça zor olmuştur (CDC 2020). Özellikle göçmenlerin kalabalık ortamlarda yaşamaları, sosyal mesafenin sağlanamaması, yiyecek ve temiz su sağlanamaması, sabun ve el dezenfektanlarına sınırlı erişim, maskeye ve sağlık hizmetlerine erişimde zorluk yaşamaları gibi faktörler bu önlemlere uyulmasını engellemektedir (Ralli ve ark. 2020). Bu durumda Covid-19'a yakalanma risklerinin daha yüksek olması, tedavi imkânlarının sınırlı olması, hastalığın yarattığı belirsizliği daha fazla yaşamaları, sağlık güvencelerinin olmaması, kötü şartlarda çalışma, dil ve kültür bariyeri, stigmat edilme gibi ihmellere tekrarlı bir şekilde maruz kalma, gibi durumlar nedeniyle göçmenler hem fiziksel hem de ruhsal sağlıkları yönünden riskli hale gelmişlerdir. Ayrıca pandemi sırasında göçmenlerin ruh sağlığı hizmetlerine erişimi de sınırlanmış, desteğe ihtiyacı olan göçmenler yeterli desteği alamamışlardır (Hargreaves ve ark. 2019, Burton-Jeangros ve ark. 2020, Guadagno 2020, Kluge ve ark. 2020, Liem ve ark. 2020, Rothman ve ark. 2020). Tüm bu nedenlere ek olarak iş kaybı, sosyoekonomik koşulların daha da kötüleşmesi, karantina deneyimleri ve memleketlerine geri dönememe korkusu da bu bireylerin ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir (Chander ve ark. 2021). Literatürde Covid-19 pandemisi ve getirdiği sınırlılıklar ile ilgili kişiler üzerindeki psikososyal etkileri ile ilgili birçok çalışma olmakla birlikte incinebilir bir grup olan göçmenlerin yaşamış olduğu psikososyal sorunları ele alan çalışmalar ve sistematik derleme sınırlıdır. Türkiye'de ise bu konuyla ilgili bir sistematik derlemeye rastlanılmamıştır. Ülkemizdeki mülteci sayısı göz önüne alındığında; bu çalışma ile elde edilen kanıtların Covid-19 pandemisinde göçmenlerin psikososyal yönden değerlendirilmesinde etkili olacağı düşünülmektedir.

Sistematik derleme, "Covid-19 pandemisinde göçmenlerin yaşadıkları psikososyal sorunlar nelerdir?" ve "Covid-19 pandemisinde göçmenlerin yaşadıkları ruhsal sorunlar nelerdir?" olmak üzere iki araştırma sorusu doğrultusunda yürütülmüştür. Bu sistematik derlemenin amacı, Covid-19 pandemisinde göçmenlerin yaşadığı psikososyal sorunların ve ruh sağlıklarının değerlendirilmesine yönelik çalışmaların gözden geçirilmesi ve bu çalışmalardan elde edilen sonuçların sistematik bir şekilde incelenmesidir

Yöntem

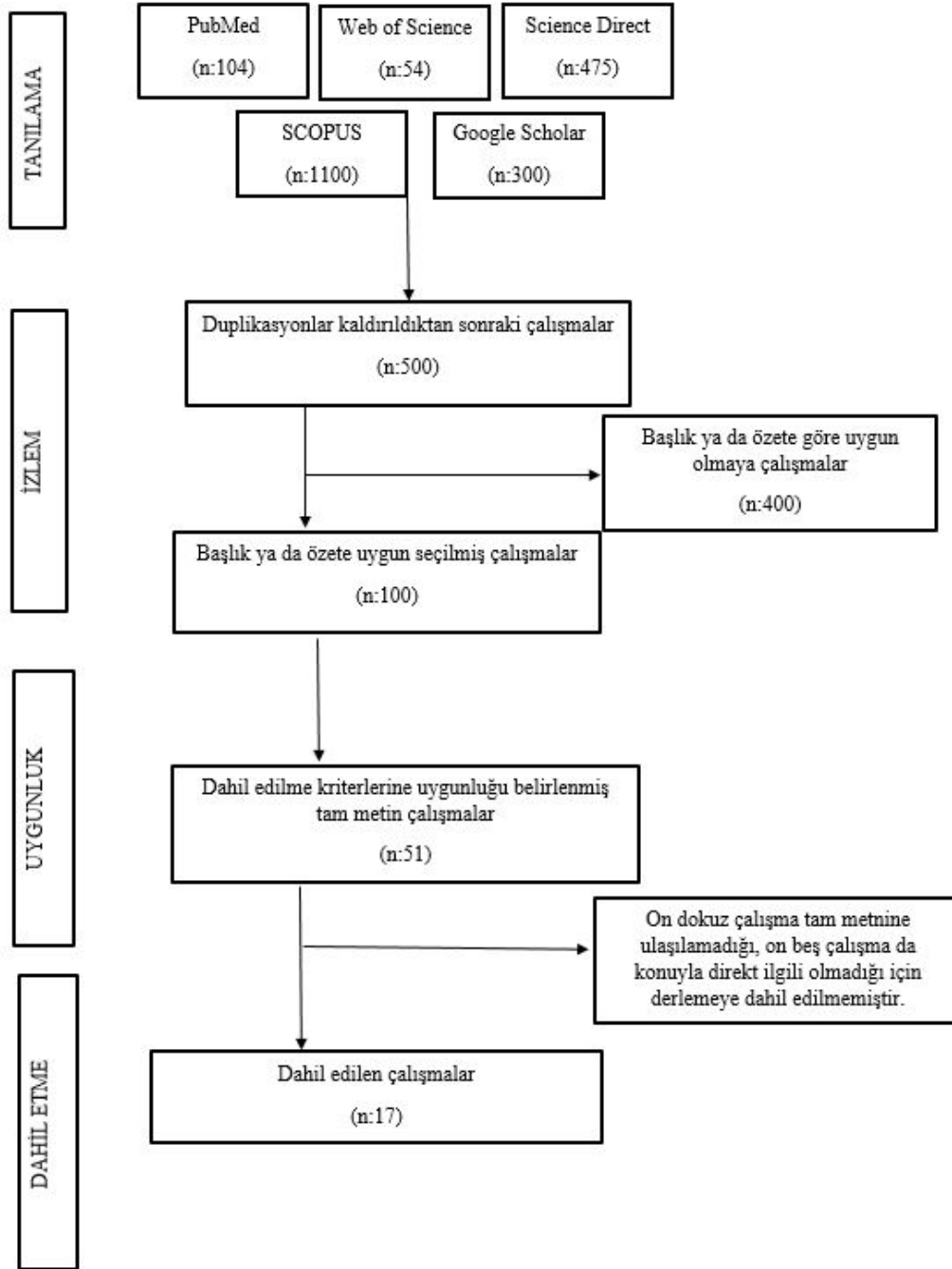
Çalışmanın çerçevesi oluşturulurken Cochrane ve "Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta Analyses (PRISMA)" kılavuzundan yararlanılmıştır. Çalışmada kullanılan makalelere Ocak 2020 ve Aralık 2021 tarihleri arasında konuyla ilgili yayınlanmış çalışmaların retrospektif olarak incelenerek ulaşılmıştır. Bu amaçla "göçmen, psikososyal sorun, Covid-19 pandemisi, migrants, migrant workers, Covid-19 pandemic, mental health issues, psychosocial issues" anahtar kelimeleri kullanılarak "PubMed", "Web of Science", "Scopus" "GoogleScholar" ve "ScienceDirect" elektronik veri tabanları taranmıştır. Veri tabanlarının incelenmesinde "Centre for Reviews and Dissemination" 2009 rehberi göz önünde bulundurulmuştur (The Cochrane 2011). Çalışma çerçevesinde dâhil edilme ve dışlanma kriterleri belirlenmiştir. Dâhil edilme kriterleri; Covid-19 pandemisinde göçmen olarak bulunan, ırk, cinsiyet, sosyoekonomik sınıf ayırt etmeden 18 yaş üstü bireyleri ele alan, Ocak 2020 ve Aralık 2021 tarihlerinde hakemli dergilerde yayınlanmış, göçmenlerin ruh sağlığı ile ilgili çevrim içi olarak tam metnine ulaşılabilen Türkçe ve İngilizce nitel ve nicel çalışmalar, derlemeler ve sistematik derlemeler şeklindedir. Dışlanma kriterleri ise Göçmenlerle yürütülen tez çalışmaları, sözel ya da poster bildirileri, editör mektupları, konuyla direkt ilgili olmayan ve yinelenen çalışmalar ve tam metnine ulaşılamayan çalışmalar olarak belirlenmiştir.

Çalışmaya dahil edilen çalışmaların metodolojik özellikleri PICOS formatına göre incelenmiştir. P: örneklem grubu/popülasyon, I: müdahale/girişim, C: karşılaştırma, O: sonuç, S: çalışma dizaynı olarak araştırma soruları oluşturulmuştur. Derlemeye dahil edilen her çalışmanın örneklem özelliği ve büyüklüğü (P), çalışmalar sonucunda göçmenlerin yaşadıkları ruhsal ve psikososyal sorunlar (O), tanımlayıcı çalışmalar (S) olarak değerlendirilmiştir. Dahil edilen çalışmaların tüm özellikleri Tablo 1'de açıklanmıştır.

Belirlenmiş olan anahtar kelimelerin literatür taranması sonucunda toplam 1733 çalışmaya ulaşılmıştır. Duplikasyonlar çıkarıldıktan sonra, başlık ve özetinde belirlenen anahtar kelimelerin biri ya da birkaçını bulduran 100 çalışmanın özeti incelenmiştir. İnceleme sonucunda Covid-19 pandemisinde göçmenlerin yaşadığı psikososyal sorunları ele alan ve tam metnine ulaşılabilen, dahil edilme ve dışlanma kriterlerine uyan 17 çalışma bu sistematik derlemede ele alınmıştır (Şekil 1). Çalışmanın kontrolü için araştırmacılar tarafından "PRISMA" kontrol listesi kullanılmıştır.

Bu çalışmanın örnekleme dahil edilmiş olan araştırma makaleleri erişime açık olan elektronik veri tabanlarından alınması, çalışmanın gerçekleştirilmesi sırasında araştırmacılara herhangi bir maddi/manevi zarar

verme riski bulunmaması nedeniyle etik kurul onayı alınması gerekmemektedir. Çalışmaya dahil edilmiş araştırmalar kaynakçada yer almaktadır.

Şekil 1. Sistematik inceleme dahil edilen çalışmaların akış şeması (PRISMA-P akış şeması)

Bulgular

Sistematik derlemeye dahil edilen 17 çalışmanın 5 tanesi niteliksel, 1 tanesi derleme, 10 tanesi tanımlayıcı kesitsel ve 1 tanesi vaka kontrol araştırma tasarımına sahiptir. Dahil edilme kriterleri kapsamında ülkemizde yaşayan göçmenlerin Covid-19 pandemisinde yaşamış olduğu psikososyal sorunları ele alan çalışmalara da rastlanılmıştır (Bernardi ve ark. 2021, Bozdağ 2021).

Sistematiik derlemeye dahil edilen çalışmalardan Bozdağ'ın (2021) alışması niteliksel çalışma olup en düşük örneklem büyüklüğü (n=10) iken WHO (2020c) online çalışması ise niceliksel çalışma olup en yüksek örneklem büyüklüğüne (n=28.853) sahiptir.

Sistematiik derlemeye dahil edilen çalışmaların 1 tanesinde anksiyete, 4 tanesinde yaşanan psikososyal sorunu, 4 tanesinde depresyon, anksiyete ve stresi, 1 tanesinde mental sağlık ve psikososyal sorunlar, 1 tanesinde psikolojik distres, 1 tanesinde mental iyi oluş, 1 tanesinde psikososyal sorunlar, madde kullanımı ve depresyon, 1 tanesinde psikolojik sağlamlık, 2 tanesinde stres ve stres kaynakları ve 1 tanesinde psikososyal sorunlar ve psikiyatrik bozukluklar ele alınmıştır. İncelenen çalışmaların 4 tanesi Hindistanlı, 1 tanesi Çinli, 3 tanesi Suriyeli, 3 tanesi Endonezyalı ve 1 tanesi Nepalli göçmenleri örneklem büyüklüğüne dahil etmiştir. İncelenen diğer 5 çalışmada ise göçmenlerin uyrukları belirtilmemiştir. İncelenen çalışmalarda sadece dış göç değil dış göç sonucu yaşayan göçmenlerin yaşadıkları psikososyal sorunlar ele alınmıştır. Sistematiik derlemeye dahil edilen her çalışmanın yazar adı, yayın yılı, örneklem büyüklüğü, çalışmanın amacı ve sonucu gibi temel özellikleriyle ilgili bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. İncelenen çalışmaların özellikleri						
Çalışma	Amacı	Örneklem	alışma Yeri	İncelenen Psikososyal Sorunlar	Veri Toplama Formları	Elde Edilen Bulgular
Acharya ve ark. 2021	Güney Kore'de yaşayan göçmenlerin Covid-19 pandemisinde mental sağlıklarının incelenmesi	386 göçmen	Güney Kore	Anksiyete	Yaygın Anksiyete Bozukluğu-7 (YAB-7)	Katılımcıların %47,2'sinde şiddetli düzeyde anksiyete belirlenmiştir. Erkek göçmenlerin kadın göçmenlere göre daha fazla anksiyete belirtisi gösterdiği de bildirilmiştir.
Bernardi ve ark. 2021	Suriyeli mültecilerin Covid-19 pandemisiyle birlikte ruh sağlığında görülen değişikliklerin incelenmesi	302 Suriyeli göçmen	Türkiye	Depresyon, anksiyete ve algılanan stres	Coronavirüs Sağlığa Etkisi Anketi (CRISIS) CES-Depresyon Ölçeği Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği Algılanan Stres Ölçeği	Katılımcılardan elde edilen veriler doğrultusunda göçmenlerin sosyal ilişkileri, umut ve stres düzeyleri arasında depresif belirtiler, anksiyete belirtileri ve algılanan stresleri arasında ilişki belirlenmiştir.
Bhandari ve ark. 2021	Nepalli göçmenlerinin Covid-19 pandemisinde karşılaştıkları zorlukların belirlenmesi	14 Nepalli göçmen	Japonya	Mental sağlık, psikososyal faktörler	Yarı-yapılandırılmış görüşme formu soruları	Katılımcıların ifadeleri sonucunda psikosomatik semptomları yaşamaları, yeni sağlıklı davranışları benimsemeleri, finansal zorluk, ailevi endişeler, ayrımcılığa maruz kalmaları ve mevcut destek ve destek sistemlerinden beklenti hissetmeleri şeklinde altı tema belirlenmiştir.
Bozdağ 2021	Suriyeli göçmenlerin Covid-19 pandemisindeki deneyimlerinin incelenmesi	10 Suriyeli göçmen	Türkiye	Psikososyal sorunlar	Yarı-yapılandırılmış görüşme formu soruları	Katılımcılardan elde edilen veriler doğrultusunda göçmenlerin yalnızlık hissetme, stigmaya maruz kalma, sosyal hayatlarının kısıtlanma gibi psikososyal sorunlara maruz kaldığı bildirilmiştir.
Chavan ve ark., 2021	Covid-19 pandemisinde iç göç yapan bireyleri etkileyen psikososyal faktörlerin incelenmesi	275 Hindistanlı göçmen 276 kontrol grubu	Hindistan	Psikososyal sorunlar	Covid-19 pandemisine yönelik bilgi, tutum ve	Katılımcılardan elde edilen veriler sonucunda hayatta kalmak için paralarının olmaması, köylerindeki aileleri için

					uygulama anketi Göç ve tersine göçün etki ve nedenleri anketi	endişelenmeleri, aileleri tarafından köye geri dönmeleri için baskı hissetmeleri ve işlerine son verilmesinin kendilerini olumsuz etkilediğini ifade etmiştir.
Desie ve ark. 2021	Covid-19 pandemisinde göç ve karantina deneyimleriyle ilişkili stresörleriyle başa çıkma yöntemlerinin incelenmesi	405 Endonezyalı göçmen	Etiyopya	Stresle başa çıkma yöntemleri	Başta Çıkma Stilleri Ölçeği Kısa Form (Brief COPE)	Katılımcıların genelinin duygu odaklı stresle başa çıkma ve maladaptif yöntemlerini tercih ettiği bildirilmiştir.
Habtamu ve ark. 2021	Covid-19 pandemisinde karantinaya alınan göçmenlerde görülen psikolojik distresin yaygınlığının ve ilişkili faktörlerinin incelenmesi	405 Endonezyalı göçmen	Etiyopya	Psikolojik distres	Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeği (DASS-21)	Katılımcıların genelinde psikolojik distresin yüksek olduğu belirlenmiştir.
Harjana ve ark. 2021	Covid-19 pandemisinde sırasında ülkesine geri gönderilen göçmen işçilerde görülen anksiyete ve depresyonun yaygınlığının incelenmesi	335 Endonezyalı göçmen	Bali	Anksiyete, depresyon ve stres düzeyleri	Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeği (DASS-21) Sağlık İnanç Modeli Ölçeği	Katılımcıların %10,15'inde depresyon, %9,25'inde anksiyete ve %2,39'unda stres seviyesinde yükseklik belirlenmiştir. Ayrıca algılanan sağlık durumunun kötü olanlar, algılanan duyarlılığın yüksek olanlar ve stigmaya maruz kalanlarda anksiyete ve depresyon riskinin yüksek olduğu bildirilmiştir.
Khan ve ark. 2021	Suudi Arabistan'da yaşayan Hindistanlı göçmenlerin Covid-19 pandemisindeki psikolojik ve ekonomik etkilerinin incelenmesi	180 Hindistanlı göçmen	Suudi Arabistan	Psikososyal sorunlar	Yarı yapılandırılmış veri toplama formu	Katılımcıların genelinde Covid-19 pandemisine ilişkin sınırlılık, anksiyete ve depresyon belirtilerinin gözlemlendiği belirlenmiştir.
Kumar ve ark. 2021	İç göç yapan bireylerin Covid-19 pandemisindeki deneyimlerinin sosyal kimlikleri açısından incelenmesi	12 Hindistanlı göçmen	Hindistan	Psikososyal sorunlar	Yarı yapılandırılmış görüşme formu	Katılımcıların Covid-19 pandemisi öncesinde de kötü olan ruh sağlıklarının pandemiyle daha da olumsuz etkilendiği bildirilmiştir.
Ming ve De Jong 2021	Covid-19 pandemisinin ikinci dalgasında Çinli göçmenlerin mental iyi oluşlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi	268 Çinli göçmen	Hollanda	Mental iyi oluş hali	Depresyon ve Mutluluk Ölçeği-Kısa Form (DMÖ-KF)	Katılımcıların mental iyi oluş halini olumsuz etkileyen faktörler; finansal kaygılar, sosyal izolasyon, kaybedilen zaman hissi, ırkçılık ve hükümet tarafından açıklanan Covid-19 rakamlarına güvensizlik duyma olarak belirlenmiştir.
Saw ve ark.2021	Covid-19 pandemisinde Singapur'da yaşayan göçmenlerin deneyimlemiş oldukları ruhsal belirtilerin incelenmesi	1011 göçmen	Singapur	Depresyon, anksiyete, stres	Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeği (DASS-21)	Katılımcıların kısıtlamalara maruz kalmaları artan depresyon ve stres semptomlarıyla, Covid-19 tanısı almanın artan anksiyete semptomlarıyla ilişkilendirilmiştir.
Singh 2021	Covid-19 pandemisinde i göçmenlerin mental sağlıkları ve yaşadıkları psikososyal sorunların incelenmesi	25-35,000 göçmen örneklemini içeren çalışmalar	Hindistan	Psikososyal sorunlar, madde kullanımı, depresyon	Eyaletler Arası Göçmen Politikası Endeksi (IMPEX),	Derleme sonucunda göçmenlerin yaşadığı psikososyal sorunların, yaşam koşulları, temel ihtiyaçlar, aile sorunları ve

					sosyal göstergeler, Hasta Sağlık Anketi (PHQ) İlaç Kullanım Taraması, Göç ve Tersine Göç Anketi	işsizlikle ilgili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcılarda psikolojik distres, depresif bozukluk, anksiyete bozukluklar ve madde kullanım bozuklukları gözlenmiştir.
Srivastava ve ark. 2021	Hindistan'da yaşayan iç göçmenlerinin stres faktörleri ve stresle başa çıkma yöntemleri	25 Hindistanlı göçmen	Hindistan	Stres, stresle başa çıkma	Yarı yapılandırılmış görüşme formu	Katılımcılardan elde edilen veriler göçmenlerin deneyimledikleri finansal kriz, yiyecek bulamama, eğitime devam edememe, ev kirasını ödeyememe, komşulardan ve aileden destek eksikliği ve onları etkileyen diğer psikolojik stres faktörlerinin birden fazla stres faktörü içerdiğini göstermektedir.
Yee ve ark., 2021	Singapur'da yaşayan göçmenlerin Covid-19 pandemisinde yaşadıkları endişeleri ve başa çıkma yöntemlerinin incelenmesi	27 göçmen	Singapur	Stres kaynakları	Yarı yapılandırılmış görüşme formu	Katılımcıların Covid-19 pandemisindeki başlıca stresörleri işten çıkarıldıklarında ailelerine bakmaya devam edememeleri, kalabalık yurtlarda enfeksiyona yatkınlıkları, asemptomatik iken Covid-19 tanısı alma şoku ve karantina ortamının izolasyon koşulları olarak belirlenmiştir.
WHO 2020c	Dünya genelindeki göçmenlerin Covid-19 pandemisinin mental sağlıkları üzerindeki etkilerinin incelenmesi	28,853 göçmen	Belçika, Danimarka, İrlanda, Florida, İsviçre, İngiltere, Portekiz, Fransa, İspanya, Yunanistan, Hollanda	Psikososyal sorunlar, psikiyatrik bozukluklar	Covid-19 ve sağlık algısı, Covid-19 ve mental sağlık, günlük stresörler, psikolojik iyi oluş sorularını içeren yapılandırılmış anket formları	Katılımcılardan elde edilen veriler doğrultusunda katılımcıların genelinin Covid-19 pandemisiyle birlikte ruh sağlıklarının daha da kötüleştiği, kendilerini daha depresif, anksiyeteli, yalnız, öfkeli stresli, sinirli ve umutsuz hissettikleri belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların eskiye göre daha fazla uyku sorunları yaşadıkları ve daha fazla madde ve alkol kullandıkları bildirilmiştir.
Bernardi ve ark. 2020	Suriyeli göçmenlerin Covid-19 pandemisinin yaşam şartları ve mental sağlıkları üzerindeki etkisinin incelenmesi	512 Suriyeli göçmen	Türkiye	Depresyon, anksiyete, stres	Coronavirüs Sağlığa Etkisi Anketi (CRISIS)	Katılımcıların %44'ünün depresyon belirtilerini, %48'inin anksiyete belirtilerini ve %29'unun stresi gün içerisinde genellikle hissettiği bildirilmiştir.

Göçmenlerin Covid-19 pandemisinde yaşadıkları psikososyal sorunları inceleyen nicel çalışmalar sonucunda depresyon, anksiyete, distres, umutsuzluk hissi, aileleri için endişe duyma, sosyoekonomik düzeyde azalma, sosyal izolasyon yaşama gibi faktörlerin yaşam kalitelerini azalttığı belirlenmiştir (Bernardi ve ark. 2020, WHO 2020c, Acharya ve ark. 2021, Bernardi ve ark. 2021, Chavan ve ark. 2021, Desie ve ark. 2021, Habtamu ve ark. 2021, Harjana ve ark. 2021, Khan ve ark. 2021, Ming ve De Jong 2021, Saw ve ark. 2021, Singh 2021). Konuyla ilgili yapılan nitel çalışmalarda ise Covid-19 pandemisiyle birlikte daha kötü koşullarda çalışma, işten çıkarılma sonucu temel besin ihtiyaçlarını karşılayamamaları, dil engeli sebebiyle Covid-19 ile bilgilere yeterince

ulaşamamaları, sağlık hizmeti erişimlerinin kısıtlı olması, toplum tarafından Covid-19'un yayılma kaynağı olarak görülmesi sonucunda dışlanmaları ve stigmaya maruz kalmaları, Covid-19 tanısı almayla birlikte karantina yaşamaları, memleketlerine dönememe gibi faktörler göçmenlerin yaşamlarını olumsuz etkilemiştir (Bhandari ve ark. 2021, Bozdağ 2021, Kumar ve ark. 2021, Srivastava ve ark. 2021, Yee ve ark. 2021). Çok fazla sayıda olumsuz faktöre maruz kalmaları sonucunda göçmenlerde depresyon, anksiyete, distres, madde ve alkol kullanımı gibi ruhsal bozukluklara yol açtığı görülmüştür (Bernardi ve ark. 2020, WHO 2020c, Acharya ve ark. 2021, Bernardi ve ark. 2021, Desie ve ark. 2021, Habtamu ve ark. 2021, Harjana ve ark. 2021, Saw ve ark. 2021, Singh, 2021).

Tartışma

Bu sistematik derlemede, birincil olarak Covid-19 pandemisinde göçmenlerin yaşadığı psikososyal sorunların neler olduğu konusuna odaklanılmıştır. İncelenen çalışmalar sonucunda göçmenlerde en sık karşılaşılan psikososyal sorunların; anksiyete, depresyon, distres, umutsuzluk ve çaresizlik hissi olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar pandemi öncesinde göçe bağlı olarak yeni bir topluma ve kültüre uyum sağlama ve yeni bir hayata başlamaya ilişkin süreçte görülebilen psikososyal sorunlar olmakla birlikte pandemiyle birlikte bu sorunların yaşanmasında ve şiddetinde artış olduğu belirtilmektedir.

Göçmenlerin Covid-19 pandemisinde mental sağlıklarını etkileyen faktörleri inceleyen çalışmalar literatürde yer almaktadır. Bu çalışmalar sonucunda düşük sosyoekonomik düzeye sahip olma, barınma koşullarının kötü olması, temiz besin maddeleri ve suya ulaşmada zorluk yaşama, ülkelerindeki aileleri için endişe duyma, ülkelerine geri dönme konusunda baskı hissetmeleri, işten çıkarılma, kısıtlamalar nedeniyle dışarı çıkamama, sosyal izolasyona maruz bırakılma, sosyal ilişkilerde azalma, yalnızlık hissetme, yüksek riskli grupta yer alma, Covid-19 pandemisine yönelik belirsizlik, hayatlarına nasıl devam edeceklerini bilememe, dil engeli nedeniyle bilgiye ulaşmada zorluk yaşama, Covid-19'un yayılma nedeni olarak algılanmaları ve bu nedenle ayrımcılığa uğrama/ırkçılık gibi faktörlerin göçmenlerin mental sağlıkları üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu belirlenmiştir (Bhandari ve ark. 2021, Bozdağ 2021, Chavan ve ark. 2021, Khan ve ark. 2021, Kumar ve ark. 2021, Ming ve De Jong 2021, Singh 2021).

Yapılan çalışmalar sonucunda Covid-19 pandemisinde göçmen ve mültecilerde sıklıkla depresyonun görüldüğü bildirilmiştir (Bernardi ve ark. 2020, Bernardi ve ark. 2021, Harjana ve ark. 2021, Khan ve ark. 2021, Saw ve ark. 2021, Singh 2021). Bernardi ve arkadaşlarının hem 2021 hem de 2020 yılında yaptıkları çalışma sonucunda Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmenlerin %17'sinin çoğu zaman veya her zaman, %44'ünün ise ara sıra depresif belirtiler yaşadığı belirlenmiştir. Aynı çalışmalar sonucunda göçmenlerde depresyon belirtilerinin görülmesinde Covid-19 pandemisi boyunca işten çıkarılma korkusu, sosyal desteklerinin azalması ve sosyal ilişkilerinde olumsuz değişikliklerin yaşanması, pandemiye yönelik stres düzeylerinin artması ve pandeminin sona ermesine yönelik umutsuzluk hissetmeleri gibi faktörlerin etkili olduğu gösterilmiştir. Covid-19 pandemisi boyunca göçmenlerin yaşadığı depresif belirtilerin prevalansını inceleyen bir çalışma sonucunda göçmenleri %10,15'inin depresif belirti gösterdiği bildirilmiştir (Harjana ve ark. 2021). Yapılan çalışmalar sonucunda eğitim seviyesinde düşüklük, 14 gün karantinaya alınma, ileri yaş, yaşadıkları alan ve Covid-19 tanısı alma nedeniyle stigmaya uğrayan göçmenlerin daha şiddetli düzeyde depresif belirti gösterdiği belirlenmiştir (Harjana ve ark. 2021, Khan ve ark. 2021). Saw ve ark. (2021) çalışması sonucunda sağlığı için anksiyete ve işini kaybetme korkusu yaşayan, kısıtlamaya maruz kalan göçmenlerin daha fazla depresif belirti gösterdiği belirlenmiştir. Yapılan başka bir derleme çalışmasında ise Hindistan'da yaşayan göçmenlerin yoksulluk, açlık, işini kaybetme, enfekte olma ve ailesine bulaştırma korkusunu daha çok yaşamaları sonucunda depresif belirtilerin görüldüğü ifade edilmiştir (Singh, 2021). Yapılan çalışmalar sonucunda göçmenlerin depresif hissetmelerinin yaşam kalitelerini düşürdüğü söylenebilir (Bernardi ve ark. 2020, Bernardi ve ark. 2021, Harjana ve ark. 2021, Khan ve ark. 2021, Saw ve ark. 2021, Singh 2021). Pandemi öncesinde 15 ülkeden 5143 göçmenlerin yer aldığı ve ruh sağlıklarının incelendiği 26 çalışmanın dahil edildiği meta analiz çalışmasında depresyon oranının prevalansının %31,5, anksiyete bozukluklarının ise %11 olduğu belirtilmektedir. Pandemi öncesi ve sonrası anksiyete ve depresyon oranları incelendiğinde pandeminin etkisiyle ilgili net bir sonuç elde edilememekle birlikte, göçün olumsuz etkilerinin pandemi süreciyle birlikte yoğun yaşandığı belirtilmiştir (Blackmore ve ark. 2020).

Göçmenlerin, Covid-19 pandemisinde görülen bir diğer psikososyal sorun ise stresleriyle etkili baş edememeleri ve distres yaşamalarıdır (Bernardi ve ark. 2020, Bernardi ve ark. 2021, Desie ve ark. 2021, Habtamu ve ark. 2021, Saw ve ark. 2021, Srivastava ve ark. 2021, Yee ve ark. 2021). Göçmenlerin distres yaşamalarını etkileyen faktörleri inceleyen çalışmalar sonucunda; ekonomik koşullar, pandemi döneminde sahip oldukları yaşam tarzları, kısıtlamaya maruz kalma, sosyal ilişkilerin pandemi nedeniyle olumsuz etkilenmesi ve pandeminin bitmeyeceğine yönelik umutsuzluk hissi gibi faktörlerin etkili olduğu bildirilmiştir (Bernardi ve ark. 2020, 2021).

Covid-19 pandemisinde ülkesine geri dönen göçmenlerle yapılan çalışmalar sonucunda göçmenlerin %13,4'ünün şiddetli düzeyde stres belirtilerini deneyimlediği ve karantinayla ilgili bilgi eksikliklerinin bulunması, geleceğe yönelik bir planlarının olmaması ve şiddetli Covid-19 semptomlarını göstermenin stres düzeylerini etkilediği belirlenmiştir. Aynı çalışmalar sonucunda göçmenlerin stresle baş etmede maladaptif yöntemlerden olan alkol/madde kullanımı ve aşırı öz eleştiri yapmayı sık olarak kullandıkları da ifade edilmiştir (Desie ve ark. 2021, Habtamu ve ark. 2021). Saw ve arkadaşları 2021 yılında yapmış oldukları çalışma sonucunda karantinaya ya da kısıtlamaya maruz kalan, sağlıklarına ilişkin endişe duyan, Covid-19 semptomları gösteren ve ekonomik açıdan zorluk yaşayan göçmenlerin stres seviyelerinin daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Göçmenlerde strese neden olan faktörlerin incelenmesi için yapılan çalışmalar sonucunda temel besin ihtiyaçlarını karşılayamamaya, sosyoekonomik durumlarının giderek kötüleşmesi, algılanan sosyal desteklerinde azalma, dil engeli yaşama, ailelerinin sağlıkları için endişelenme, Covid-19 pandemisi ve karantiniya yönelik belirsizlik, Covid-19 ile ilgili aşırı bilgiye maruz kalma, Covid-19 tanılı göçmen sayısının artış sonucu kendilerinde semptom görülmesi ya da tanı alma korkusu, karantinaya alındıkları zaman sosyal izolasyon yaşamaları göçmenlerin stres kaynakları olarak belirlenmiştir (Bhandari ve ark. 2021, Srivastava ve ark. 2021, Yee ve ark. 2021).

Yapılan çalışmalar sonucunda Covid-19 pandemisinde göçmenlerin anksiyete düzeylerinin arttığı görülmüştür (Bernardi ve ark. 2020, WHO 2020c, Acharya ve ark. 2021, Bernardi ve ark. 2021, Harjana ve ark. 2021, Saw ve ark. 2021). Acharya ve arkadaşlarının (2021) çalışması sonucunda Covid-19 pandemisinde göçmenlerin %47,2'sinin şiddetli düzeyde anksiyete yaşadığı belirlenmiştir. Aynı çalışmada şiddetli düzeyde anksiyete yaşayan göçmenlerin sosyodemografik verileri incelenmiş ve erkek cinsiyet, medeni durumu evli olan, Covid-19 pandemisi nedeniyle işinden çıkarılan, 30 yaş ve üzeri olan, kronik hastalığı bulunan ve sosyoekonomik düzeyi düşük olan göçmenlerin daha şiddetli düzeyde anksiyete yaşadığı bildirilmiştir. Bernardi ve ark. 2021 ve 2020 yıllarında yapmış oldukları çalışmalar sonucunda Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmenlerin %48'inin anksiyete düzeyinde artış olduğu ve Covid-19 pandemisinde kısıtlamalara maruz kalmaları, sosyoekonomik düzeylerinin ve yaşam şartlarının daha da olumsuz etkilenmesinin bu artışa neden olduğu belirtilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda algılanan sağlık durumunun kötü olması, yüksek duyarlılığa sahip olma, stigmaya maruz kalma, işten çıkarılma korkusu yaşama, Covid-19 tanısı alma ve Covid-19 süreciyle ilgili aşırı bilgiye maruz kalmanın yüksek anksiyete düzeyiyle ilişkili olduğu belirlenmiştir (Harjana ve ark. 2021, Saw ve ark. 2021). Dünya Sağlık Örgütü tarafından dünya genelinde gerçekleştirilen bir anket çalışması sonucunda göçmenlerin %50'sinden fazlasının anksiyete düzeylerinin arttığını, anksiyete düzeylerinin artmasında ise geleceğe yönelik belirsizlik olması, kendilerinin ya da yakın çevresinden birinin Covid-19 tanısı alacağı korkusu ve ekonomik düzeylerinin daha da kötüleşeceğini düşünmelerinin etkili olduğu saptanmıştır (WHO 2020c). Ayrıca göçmenlerin Covid-19 pandemisinde madde ve alkol kullanımında artış olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur (WHO 2020c, Singh 2021).

Sonuç

Göç olgusu kendi başına kişilerin kültürel uyum, güvenlik, eğitim, ekonomik, barınma ve sağlık gibi alanlarda birçok stresöre maruz kalmalarına neden olan, zorlayıcı, travmatik bir olaydır. Göçmenler bu stresörlerle etkili baş edemediklerinde korku, kaygı, çaresizlik, kimlik sorunu, güvensizlik, ait olma gibi birçok psikososyal sorun yaşabilmektedir. Covid-19 pandemi süreci bütün dünyayı etkilemekle birlikte göçmenler ve sığınmacılar, göçün getirdiği güçlüklerle birlikte bu süreçten daha olumsuz etkilenmişler ve daha savunmasız kalmışlardır. Bu sistematik derleme sonucunda Covid-19 pandemisinde göçmenlerde yaşanan psikososyal sorunlar incelenmiştir. Sistematik derleme kapsamında niceliksel ve niteliksel tanımlayıcı olmak üzere ulaşılabilen 17 çalışma incelenmiştir. Bu çalışmalar sonucunda göçmenlerde yaygın olarak depresyon, anksiyete, distres, umutsuzluk ve çaresizlik gibi psikososyal sorunlar görüldüğü gösterilmiştir. Bu sonuç pandemi olmaksızın göç sonrası göçmenlerde yaşanan sorunlarla benzer olmakla birlikte pandemiyle birlikte daha da arttığı belirtilmiştir. Covid-19 pandemisinde göçmenlerin yaşadıkları bu sorunlara yönelik yaşam kalitelerinin artırılması, depresyon, anksiyete gibi mental sorunlarla ilgili tedaviye ulaşabilmelerinin sağlanması ve Covid-19 pandemisinde göçmenlerin fiziksel ve mental sağlığının korunması için devlet tarafından politikaların geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Göçmenlere sağlık hizmeti sunan sağlık ekibinin fiziksel sağlıklarıyla birlikte yaşadıkları psikososyal sorunları değerlendirmeleri, gerektiğinde konsültasyonla daha iyi bir sağlık hizmeti almalarını sağlama ve gerekli hemşirelik bakım müdahalelerinde bulunarak göçmenlerin holistik olarak sağlıklarının korunmasında rol oynayabilir. Sonuç olarak göçmenlerin yaşamış olduğu psikososyal sorunların tedavisi yaşam kalitelerinin artmasını sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Acharya SR, Moon DH, Chun JH, Shin YC (2021) COVID-19 and mental health: Anxiety disorders among immigrants due to COVID-19 outbreak in South Korea. *Int J Psychiatry Med*, 57:323-337.
- Akpınar T (2017) Türkiye'deki Suriyeli mülteci çocukların ve kadınların sosyal politika bağlamında yaşadıkları sorunlar. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*, 3:16-29
- Alpak G, Unal A, Bulbul F, Sagaltici E, Bez Y, Altindag A et al. (2015) Post-traumatic stress disorder among Syrian refugees in Turkey: a cross-sectional study. *Int J Psychiatry Clin Pract*, 19:45-50.
- Bernardi L, Gotlib IH, Zihnioglu Ö (2021) Effects of COVID-19-related life changes on mental health in Syrian refugees in Turkey. *BJPsych Open*, 7:e182
- Bernardi L, Zihnioglu O, Gotlib IH (2020) The Syrian Refugee Mental Health Panel Study: The COVID-19 Report. Liverpool, UK, University of Liverpool.
- Bhandari D, Kotera Y, Ozaki A, Abeysinghe S, Kosaka M, Tanimoto T (2021) COVID-19: challenges faced by Nepalese migrants living in Japan. *BMC Public Health*, 21:752.
- Blackmore R, Boyle JA, Fazel M, Ranasinha S, Gray KM, Fitzgerald G et al. (2020) The prevalence of mental illness in refugees and asylum seekers: A systematic review and meta-analysis. *Plos Med*, 21:e1003337
- Bozdağ F (2021) Covid-19'un Suriyeli mülteciler üzerindeki etkileri. *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25:701-722.
- Broid G (2020) Xenophobia during Coronavirus pandemic: Attitudes towards immigrants and ethnic groups. Negev, Ben Gurion University of the Negev.
- Burton-Jeangros C, Duvoisin A, Lachat S, Consoli L, Fakhoury J, Jackson Y (2020) The impact of the Covid-19 pandemic and the lockdown on the health and living conditions of undocumented migrants and migrants undergoing legal status regularization. *Front Public Health*, 8:596887.
- Byrow Y, Pajak R, Specker P, Nickerson A (2020) Perceptions of mental health and perceived barriers to mental health help-seeking amongst refugees: a systematic review. *Clin Psychol Rev*, 75:101812.
- CDC (2022) COVID Prevention. Atlanta GA, Centers for Disease Control and Prevention.
- Chander R, Murugesan M, Ritish D, Damodharan D, Arunachalam V, Parthasarathy R et al. (2021) Addressing the mental health concerns of migrant workers during the COVID-19 pandemic: an experiential account. *Int J Soc Psychiatry*, 67:826-829.
- Chavan BS, Sidana A, Arun P, Rohilla R, Singh GP, Solanki RK et al. (2021) Factors leading to reverse migration among migrant workers during the COVID-19 pandemic: A multicenter study from Northwest India. *Prim Care Companion CNS Disord*, 23:30398.
- Clerkin KJ, Fried JA, Raikhelkar J, Sayer G, Griffin JM, Masoumi A, et al. (2020) COVID-19 and cardiovascular disease. *Circulation*, 141:1648-1655.
- Coutts A, McKee M, Stuckler D (2013) The emerging Syrian health crisis, *Lancet*, 381:e6-e7.
- Desie Y, Habtamu K, Asnake M, Gina E, Mequanint T (2021) Coping strategies among Ethiopian migrant returnees who were in quarantine in the time of COVID-19: a center-based cross-sectional study. *BMC Psychol*, 9:192.
- Görmez K, Eroğlu HT, Bahçeci HI (2017) Küreselleşme, göç, göç yönetimi ve Türkiye. 11. Kaysem Sempozyumu, 28-30 Eylül 2017, Elazığ, Kongre Özet Kitabı, sayfa:561-575.
- Guadagno L (2020) Migrants and the COVID-19 Pandemic: An Initial Analysis. Geneva, International Organization for Migration.
- Habtamu K, Desie Y, Asnake M, Lera EG, Mequanint T (2021) Psychological distress among Ethiopian migrant returnees who were in quarantine in the context of COVID-19: institution-based cross-sectional study. *BMC Psychiatry*, 21:424.
- Hargreaves S, Rustage K, Nellums LB, McAlpine A, Pocock N, Devakumar D et al. (2019) Occupational health outcomes among international migrant workers: a systematic review and meta-analysis. *Lancet Glob Health*, 7:e872-882.
- Harjana NPA, Januraga PP, Indrayathi PA, Gesesew HA, Ward PR (2021) Prevalence of depression, anxiety, and stress among repatriated Indonesian migrant workers during the COVID-19 pandemic. *Front Public Health*, 9:630295.
- Higgins JPT, Green S (2011) *Cochrane handbook for Systematic Reviews of Interventions*, Version 5.1.0. London, UK, The Cochrane Collaboration.
- Hollander AC, Dal H, Lewis G, Magnusson C, Kirkbride JB, Dalman C (2016) Refugee migration and risk of schizophrenia and other non-affective psychoses: Cohort study of 1.3 million people in Sweden. *BMJ*, 352:i1030
- Ilić B, Švab V, Sedić B, Kovačević I, Friganović A, Jurić E (2017) Mental health in domesticated immigrant population—a systematic review. *Psychiatr Danub*, 29:273-281.
- IOM (2021) *World Migration Report 2022*. Geneva, International Organization for Migration.
- Karabulut E, Aker T (2020) COVID-19 ve Mülteciler. Ankara, Türkiye Psikiyatri Derneği Ruhsal Travma ve Afet Çalışma.
- Khan MA, Khan MI, Illiyani A, Khojah M (2021) The economic and psychological impacts of COVID-19 pandemic on Indian migrant workers in the Kingdom of Saudi Arabia. *Healthcare (Basel)*, 9:1152.
- Kluge HHP, Jakab Z, Bartovic J, d'Anna V, Severoni S (2020) Refugee and migrant health in the COVID-19 response. *Lancet*, 395:1237-1239
- Koydemir S, Schütz A. (2014) Almanya'daki Türk göçmenlerde yaşam doyumu: kültürel kimlik ve benlik kurgularının rolü, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5:208-220.

- Kumar N, Udah H, Francis A, Singh S, Wilson A (2021) Indian migrant workers' experience during the COVID-19 pandemic nationwide lockdown. *J Asian Afr Stud*, 57:911-931.
- Liem A, Wang C, Wariyanti Y, Latkin CA, Hall BJ (2020) The neglected health of international migrant workers in the COVID-19 epidemic. *Lancet Psychiatry*, 7:e20.
- Lindert J, von Ehrenstein OS, Priebe S, Mielck A, Brähler E (2009) Depression and anxiety in labor migrants and refugees—a systematic review and meta-analysis. *Soc Sci Med*, 69:246-257.
- Mewes R, Reich H, Skoluda N, Seele F, Nater UM (2017) Elevated hair cortisol concentrations in recently fled asylum seekers in comparison to permanently settled immigrants and non-immigrants. *Transl Psychiatry*, 7:e1051.
- Miller K, Rasmussen A (2017) The mental health of civilians displaced by armed conflict: an ecological model of refugee distress. *Epidemiol Psychiatr Sci*, 26:129-138.
- Miller KE, Rasmussen A (2010) War exposure, daily stressors, and mental health in conflict and post-conflict settings: bridging the divide between trauma-focused and psychosocial frameworks. *Soc Sci Med*, 70:7-16.
- Ming X, De Jong MD (2021) Mental well-being of Chinese immigrants in the Netherlands during the COVID-19 pandemic: a survey investigating personal and societal antecedents. *Sustainability*, 13:4198.
- Paksoy S, Karadeniz M. (2016) Kiliste çalışan Suriyeli sığınmacıların sosyo-ekonomik yapısı üzerine bir araştırma, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15:789.
- Perruchoud R, Redpath-Cross J (2011) *Glossary on Migration*, 2nd edition. Geneva, International Organization for Migration.
- Ralli M, Cedola C, Urbano S, Morrone A, Ercoli L (2020) Homeless persons and migrants in precarious housing conditions and COVID-19 pandemic: peculiarities and prevention strategies. *Eur Rev Med Pharmacol Sci*, 24:9765-9767.
- Rothman S, Gunturu S, Korenis P (2020) The mental health impact of the COVID-19 epidemic on immigrants and racial and ethnic minorities. *QJM*, 113:779-782.
- Sağlık Bakanlığı (2020). Covid-19 Yeni Koronavirüs Hastalığı. <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/>. (Accessed 06.02.2022)
- Salı J, Balaban M, Fatme F (2012) 1989 Bulgaristan göçmenlerinin kültürlerarası iletişim pratikleri: Eskişehir örneği. *Selçuk İletişim*, 8:5-34.
- Satinsky E, Fuhr DC, Woodward A, Sondorp E, Roberts B (2019) Mental health care utilisation and access among refugees and asylum seekers in Europe: a systematic review. *Health Policy*, 123:851-863.
- Saw YE, Tan EY, Buvanawari P, Doshi K, Liu JC (2021) Mental health of international migrant workers amidst large-scale dormitory outbreaks of COVID-19: A population survey in Singapore. *J Migr Health*, 4:100062.
- Singh GP (2021) Psychosocial and mental health issues of the migrants amidst Covid-19 pandemic in India: a narrative review. *Indian J Psychol Med*, 43:473-478.
- Slewa-Younan S, Uribe Guajardo MG, Heriseanu A, Hasan T (2015) A systematic review of post-traumatic stress disorder and depression amongst Iraqi refugees located in Western countries. *J Immigr Minor Health*, 17:1231-1239.
- Srivastava A, Arya YK, Joshi S, Singh T, Kaur H, Chauhan H et al. (2021) Major stressors and coping strategies of internal migrant workers during the COVID-19 pandemic: A qualitative exploration. *Front Psychol*, 12:648334.
- Steel Z, Chey T, Silove D, Marnane C, Bryant RA, Van Ommeren M (2009) Association of torture and other potentially traumatic events with mental health outcomes among populations exposed to mass conflict and displacement: a systematic review and meta-analysis. *JAMA*, 302:537-549.
- Ünal S. (2014) Türkiye'nin beklenmedik konukları: "Öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 6:65-89.
- UNHCR (2020a) Turkey key facts and figures. <http://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri> (Accessed 24.01.2022)
- UNHCR (2020b) Refugee data finder. <https://www.unhcr.org/refugee-statistics> (Accessed 02.03.2022)
- Velavan T, Meyer C (2020) The Covid-19 epidemic. *Trop Med Int Health*, 25:278-280
- WHO (2020a) Statement on the Second Meeting of The International Health Regulations (2005) Emergency Committee regarding the outbreak of novel coronavirus (2019-nCoV). Geneva, World Health Organization.
- WHO (2020b) WHO Director-General's Opening Remarks at The Media Briefing on COVID-19 - 11 March 2020. Geneva, World Health Organization.
- WHO (2020c) ApartTogether Survey: Preliminary Overview of Refugees and Migrants Self-Reported Impact of COVID-19. Geneva, World Health Organization.
- Yee K, Peh HP, Tan YP, Teo I, Tan EUT, Paul J et al. (2021) Stressors and coping strategies of workers diagnosed with COVID-19 in Singapore: a qualitative study. *BMJ Open*, 11:e045949.

Yazarların Katkıları: Çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağlandığı ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olunduğu tüm yazar(lar) tarafından beyan edilmiştir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma için finansal destek alındığı beyan edilmemiştir.

Authors Contributions: The author(s) have declared that they have made a significant scientific contribution to the study and have assisted in the preparation or revision of the manuscript

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared.

Financial Disclosure: No financial support was declared for this study.